

بر نسخہ می ۱ غرو شد در .

بر نسخہ می ۱ غرو شد در .

مجموعہ فہرست

مرکزی ابو السعود جادہ سندہ ۱۸ نومرلو دکاندہ .
کوندریلہ جگ اوراق معل نامنہ اوراہ کوندریلیدر .
پوسنہ اجرنی ویرلماش مکایپ قبول اولتاز .

استانبول ایچون آونہ یازلماز . بوغاز ایچی داخل اولدیغی
حالدہ خارج ایچون بر سنہ لک آونہ بدلی — پوسنہ
اجرنیلہ برابر — باریم عثمانی لیراسیدر .

فی ۱۲ رمضان سنہ ۱۳۰۵

﴿ معارف نظارتک رخصتیلہ ہفتدہ بردفہ نشر اولور ﴾

فی ۱۱ مایس سنہ ۱۳۰۳

مکتب حقوق درس لرندن :

— ۳۶ —

ی

— یاء نسبت —

مکتب سلطانی درس لرندن برندہ مناسبتلہ سوبلندیک اوزرہ
لسانزدہ ایکی درلو یاء نسبت مستعملدر : بری وضعا مشدددر ،
بوعربیدر . دیگرى وضعا مخففدر ، بوفارسیدر .

آخرندہ یاء نسبت بولنان کلمہ (اسم منسوب) دینیلر . یادن
مجرد اولغیہ (منسوب الیہ) تمیر اولور . مثلاً (شیرازی) اسم
منسوبدر . (شیراز) منسوب الیہدر . (شیرازی) شیرازہ نسبتی
اولان بر شخصیہ (شیراز) اوخصصک نسبت اولندینی بری کوستر .
عربی یاء نسبت یالکتر عربی اسم الیہ علی العموم اسماء
خاصیہ — فارسی یاء نسبت ہم عربی ، ہم فارسی اسم الیہ کذلک
علی العموم اسماء خاصیہ لاحق اولور .

فارسی یاء نسبت لاحق اولدینی کلمہ — آنک آخرینی
مکسور قیلندن بشقہ — بر تأثیر لفظی اجرا ایجز . عربی یاء نسبت
دخی بعضاً بو قدرلہ اکثفا ایدرسدہ کاهی — لاحق اولدینی
کلمات احوالہ کورہ — تغییرات حصولہ کثیر . بو تغییراتک
قواعدی قاریشیق اولقلہ برابر بک دہ مطرده اولدیندن صرف
عربیدہ اسم منسوب بجئی فنک الک مشکل مباحثدن عد اولور .
بز — کہ عثمانی لسانی اوکرئمکہ جالبشوروز — عربیدہ
جاری اولان اسم منسوب قواعدینی کاملاً بللمک احتیاجندن
وارستہ بز . بودہ او قاعدہ لک ہر بری — عربلر کی — اجراہ
مجبور اولمیشزدندر . آنلرک تمامیلہ تعلی عرب لسانی تحصیل
ایتمک ایستینلرک محتاج اولہ جقلری شیردندر .

بوقواعددن سازمزدک زیادہ لازم اولانلری بر وجہ آتی
کورہ بیلیرز :

۱ — (مکہ — الملة — الہیۃ — الاضافۃ — التجرۃ — العادۃ)
کی تاء زائدہ ایلہ بیتن لکہ لردہ کی تالر یاء نسبتک لحوقدہ حذف
اولور :

” مکی — ملی — ہیٹی — اضافی — تجربی — عادۃ . “ [*]

[*] (عادۃ) عاد قومنہ منسوب دیمک اولغیہ بوقاعدہن خارج قالیر .

(العادی) یاء نسبتلہ قدیم شیتہ اطلاق اولور . کولاکہ عاد قومنہ
منسوبدر . (بشر عادۃ) بوندندر کہ صکرہدن حفر اولغیہ منسوب قدیمدن
قالان قویو دیمک اولہ جقدر . (قاموس)

(ادرنہ — آدنہ — انقرہ) کی کلمہ رددہ بو قاعدہ جاریدر ،
فقط (ادرنہ — آدنہ — انقرہ) دیمک وار ایکن ہیج بر
عثمانی (ادرنی — آدن — انقرہ) دیمک ایستیز . مثلاً (لوفیہ)
— لوسفوفیہ (لوفیہ) مقامندہ (لوفیہ — لوسفوفیہ) استعمالی عادتا
کولج اولور .

اسم منسوبدر — تثنیہ اداتی کی — تأثیر وجع اداتلری یاء
نسبتدن صکرہ کایر :

” لغت عربیہ — کلمہ ترکیہ — کبار تابعیون — مشاہیر کوفیون . “
۲ — (قبیلہ) وزندہ اولان اسملر — مضاعف ویا اجوف
اولدجہ — (قبیلہ) شکلہ کایر :

” المدینۃ — مدنی — الجزیرۃ — جزیری — حنیفۃ — حنی . “ [۱]
فقط (الطبیعۃ) ایلہ (السلیقۃ) نک منسوبلرندہ یا بقا اولہرق
(طبیعی — سلیقی) دینیلر .

(قبیلہ) وزنسک نسبتندہ یا اسقاط اولتاز :

” حریر — حریری — حصیر — حصیری . “ [۲]

(قبیلہ) وزنسک نسبتندہ کاه اسقاط ایدیلر ، کاه ایدلمز :

” قریش — قرشی — ہذیل — ہذلی [۳] — حسین — حسینی —
جیری — جیری . “

۳ — الف ایلہ ختام بولان کلمات (ہدی — معنی) کی الی
حرف اصلیدن مقلوب اولوبدہ او جخی ویا دردخی بولنانلرندہ
الف — اصلی واو اولسون . یا اولسون — واوہ قلب اولور :

” ہذوی — معنوی . “

(الصلاۃ — ہراۃ) کی تالیلرینک نسبتی دہ — تالر حذف
اولغی شرطیلہ — بوقاعدہ یاء بعدر :

” صلی — ہروی . “ [۴]

[۱] بوجمعدہ مآخذلر مژدن اولان (منتخب) دہ ذہنی افندی حضرتلری
بیور بیور لکہ :

” کرس . . . کی تشدیدلی یاسی اولان اسملر یاء نسبتدن مستغنیدر .
” آتھر یاء نسبت یاء مشددہ اصلیلہ حذفدن صکرہ ویریلور “ دینیلر .
(شافعی) کی کہ ائمہ مجتہدین محمد بن ادریس الشافعی حضرتلرینہ منسوب
دیمکدر . امام مشارالہ ایسہ جد اعلاسی اولان (شافعی) منسوبدر .

[۲] (حجاج) نک منسوب اولدیغی (بنی ثقیف) قبیلہ سنک نسبتندہ —
شاذ اولہرق — (ثقی) دینیلر . امام علی افندمز دعای مشہورندہ (افلام
الثقی) تعبیر کرامتاسیلہ حجاجہ اشارت بیور مشدر .

[۳] ابقاء یا ایلہ (قریشی — ہذیلی) دیمکدہ جائزدر .

[۴] (ناظم ہروی) ہراتی برشاگردر .

۳ - (قَرَبَه) نك نسبتده قاعدهٔ (قَرَبِي) ديتك لازم كليركن
- شاذ اولهرق - (قَرَوِي) ديتلشد. بَرده قافك فتحه مني ضحيه
سبديل ايله (قَرَوِي) ديوروز. زواللي كله نك باشنه كلنلر!
۴ - (بروسه، فرانسه) كهي كلهلرده بالاده محرر ايتكهي
قاعدهيه اتباع ايدلك لازم كليرسده، بَر (بروسي، فرانسي)
دييوب (بروسي، فرانسوي) ديوروز. (انقروِي) ده ذاتاً قبول
ايدلش. [۸]

(انكلتَره) نك نسبتده - لازم كلنج - (انكلتروِي) ديتكن
(انكلتري) ديتك لسانژه ده ساهولتي كلير صانيرز. بو، قاعدهٔ
عربده توافق ايدر.

(جرمانيا) نك نسبتده ينه قاعدهٔ عربيه موافق اولهرق
(جرمانياوي) ديه بيليرز، فقط بو تعبير بَره وحشيجه كلير.
(بروسه، فرانسه) (بروسا، فرانس) صورتلرده يازيله حق
اولسه نيستلرند (بروساي، فرانسوي) ديتك قاعدهٔ عربيه
موافق دوشر.

۵ - (مَسْتِي، مستي) كهي الف بشنجي ويا آلتنجي اولان
كلانك نسبتده الفلر حذف ايديلهرك (مَسْتِي، مستي) ديتك
قاعده اقتضاسنددر. (مصطفي، مرتضي) كلهلريده بو قيلدن
اولديغندن نيستلرند (مصطفي، مرتضي) ديتك لازم كلديكي
حالده لسانژ (مصطفوي، مرتضوي) تعبيرلرني قبول ايتلشد.

۶ - (اب، اخ) كلهلرينك نسبتده - قاعدهيه موافق اولهرق
- (آبوي، آخوي) - (دم، فم) كلهلرينك نسبتده (دموي،
قوي) ديتلير. بونلرده (دمي، في) صورتلريده جائزدر.
(اين، اسم) كلهلرينك نيستلرند (ايني، اسمي) ديتيلهجهكي
كهي (بَنَوِي، بَنَوِي) دختي ديتيله بيلير.

۷ - (كُرِه) نك نسبتده هم (كُرَوِي) هم (كُرِي) ديتيله
بيلور. ايتدنكمزي استعمال ايديه بيليرز. (اللغة) دختي (لغوي)
ولاني صورتلرند اسم منسوب اولور، فقط بَر يالكر برنجي
صورتق قوللانيرز.

۸ - صو معناسنه اولان (ماء) لفظنك نسبتده (مائي)
و(ماوي) ديتلير. ايكيصيده استعمال ايديسوروز. عرب بوندن
(ماهي) صورتنده اسم منسوب يايورسده بوني مفرداً
قوللانيميز، فقط عربك (قورقراق) معناسنده استعمال ايتديكي
(ماهي القواد) تعميري - يرينه كوره - ايتيزه يارار.

۹ - و قتيله بعض فضلا (فضائل اخلاقيه) ديتيله ميهجكتي،
(فضائل خلقيه) ديتك لازم كلهجكتي غزتهلره درميان ايتلش
ايدى.

جمع مصحح [۴] عند النسبه مفردة اولنديني كهي جمع

[۸] (مغلوِي) ده اوله.

[۹] (مهاجرين، مهاجرات) كهي.

(دنبا - عيسي - موسي - بخارا) كهي الف اصلي اولمبانلرك
نسبتده اوج صورت وارددر: برنجيسي الفك حذفي، ايتكجيسي
الفك واوه قابي، اوججيسي الفدن صكره واو زياده سيدر:

«دني، عيسي، موسي، بخاري - دنيوي، عيسوي،
موسوي، بخاروي - دنياوي، عيساي، موساي، بخاراي.»
لسانژه (بخارا) نك نسبتده (بخاري) صورتق - (دنبا) نك،
(عيسي) نك، (موسي) نك نيستلرندده (دنيوي، عيسوي، موسوي)
صورتلري استعمال اولنور. نظمده ديكر صورتلرده قوللانيله -
بيلير.

۴ - (حصراء، بيضاء) كهي الف تايث ممدوده ايله بيتن كله
لرده همزه واوه قاب اولنور:

«حصراوي، بيضاوي.» [۵]

(سماء، شتاء) كهي همزه مني حرف اصليدن مقابوب بولنانلرده
ايكي صورت وارددر:

«سماوي، ستمائي - شتاوي، شتائي.» [۶]

— عربي اسم منسوبلره دائر بعض اخطارات —

۱ - ناقصدن اولان (فَقِيل) وزنك اسم منسوبي (فَقِيلِي)
- (فَقِيلِيه) وزنك اسم منسوبي (فَقِيلِي) شكلنه قولنق قواعددن
اولديغندن (علي) نك نسبتده (عَلَوِي) - (ني اُمَيَّة) [۷] نك
نسبتده (أُمَوِي) ديتلير. مشهور اولديني اوزره (أُمَوِي) ديتك
ده طوغريددر.

۲ - سحني معروف (حاتم) ك منسوب اولديني قيله نك اسمي
(حَاطِي) در. نسبتده (حَاطِي) ديتك لازم كليركن - شاذ اولهرق -
(طائي) ديتلشد. لسانژه (طائي) عينا قوللانقده ايسده (حَاطِي)
ادبي عجمه اقتفاء (طئي) صورتنده قبول اولنلشد:

(بك مفلس باك دره عشق)

(بهتر ز هزار حاتم طي)

(حافظه)

(سخا نماد سخن طي كنم شراب كجاست)

(بده بشاداي روح روان حاتم طي)

(كذا)

[۵] (معزني، مشهور (ابو علي) به (جباوي) ديتلسوبده (جباوي)
ديتلشك وجهي (جباي) لفظنك مجهوز اولميسيدر. مجهوزلرده همزه واوه
قلب اولتاز، ابقا اولنور.

[۶] (شتوي) ده ديتيله بيلير.

[۷] بوني اكثر ناس غلط اولهرق (يني اميه) اوقور.

ایشته بوده بر نمونه در. باقتر، ترکیه نك عربجه تمامیه
تطبیق قاطبی دگی!

— بعض نسب شاده —

(بدوی) اهل باده. (بصری) بصرلی. (اسکندرانی)
اسکندرلی. (رازی) ریلی. (مروزی) مرولی. (بقوی) بقشور.
لی. [۱] (نصرانی) طبریه (ناصره) قریسه منسوب، خرسیتان.
(فاکهانی) فاکهیه منسوب، میوه فروش، ماناو. (جوانی) داخلی
باطنی. (بُرانی) خارجی و ظاهری. (نفسانی) نفسی. (رؤحانی)
روحی. [۲] (ربّانی) الهی. (رؤحانی) دلکشا. (شائی) ایکیلی.
(ثلاثی) اوچلی. (رباعی) درتلی. (خاسی) بیشلی. (سداسی) آلتیلی.
(صناعی) صنعالی. (حیاتی) بیوک صقاللی. (أنافی) بیوک بوروتلی.
(أذانی) بیوک قولاقلی. (شفاهی) بیوک دوداقلی. (رؤاسی) بیوک
باشلی. (مظراتی) کوسرتلی.

بالاده کی افادادن آ کلاشله جنی اوزره آخرنده (ه) بولنان
برکله عربی یاه نسبتک لحوقده تانک سقوطی قاعده اقتضاسندن
ایسهده بوله کلمره فارسی یاه نسبت لاحق اولنجه — یوقاریده
کوسرتلیکی وجه ایله فارسی یاه نسبت آخر کلمه آتی مکسور
قیلندن بشقه هج برتغیر حصوله کتیرمه چکندن — تاساقط اولماز.
الحاج ابراهیم افندی حضر تلی (تفصیل) ده «وحدتی و عزتی
مثالو مخلصر اسلوب عربیه موافق اولماغه غلطدر». دیورلر.
ذهنی افندی حضر تلینک (المنتخب) ده «لسانزده حیاتی. نحاتی.
رفعتی. شفقّی. زهتی» کی قواعد نسبت خارجنده مستعمل
اولان الفاظ اسلوب فارسیده در. «بیورشری «اسلوب عربیه
کوره یا کلاشدر، فقط اسلوب فارسی به کوره طوغریدر». دیه
تفسیر اولنه جفتدن تفصیلک افاده سنده کی نقصانی اکیال ایتش اولیور.
لسانز حر اولدیغندن ارباب قلمک اتفاقیه عرب و عجم
اسلوبلرندن خارج اولهرق دخی قاعده لر اخاذ ایدمه بیله جکمز
میدانده ایکن بوله اسلوب فارسی به موافق اولان شیرلی —
مجرد اسلوب عربیه یو ایدینی ایچون — فصل غلط عد ایدمه بیلیز؟
ظن عاجزانه مزه کوره حین ضرورنده یعنی افاده اولنه جق
معنی لسانزک شیوه سنه، آهکنکه موافق اولهرق بشقه درلو افاده
اولنه مدینی صورتده (مسئله حیاتی) کی تعییرلرکده استعماله
جواز کوسرتلیدر.

[۱] مرو ایله هرات آرمسنددر.

[۲] «کسر جیم ایله (جسمانی) بوقدر. ضم جیم ایله (جسمانی) دخی
جسم دیک اولغله آنک نسبی غنائی وزنده (جسمانی) در». (المنتخب)
عنائیلر کسر جیم ایله استعمال ایدرلر. (مجموعه)

مکسرلر [۱۰] دخی عند النسبه مفرده رد اولغی قواعد عربیه
اقتضاسندن اولسنه نظراً بوادعا بک طوغریدر، فقط بزم هر یرده
قواعد عربیه اتباعمز — ایکی لسان ییننده کی مغایرتدن طولایی
— اویه میه جنی تدقیق وانصاف اربابی نزدنده آرتق محقق ایتش
اولدیغندن (فضائل اخلاقیه) قیلندن اولان تعییراتی کمال حریتله
استعمال ایدمه بیلیز.

(حکم، ذول) کی جمع لک عند النسبه مفرد لینه ارجاعی
دخی اوقواعد ایجابندن ایسهده بز (جل جگمیه، مسائل ذولیه)
یرنده (جل جگمیه، مسائل ذولیه) دیه بیلیز.

(تجاریه) تعییرنی ایستر ایسهک (التجارة) دن اعتبار ایدرهک
(تجاریه) اوقورز. حال بوکه (تجاریه) اوقومق ایچون ده هج بر
مانعمز یوقدر.

برکهر دوشونلسون: مثلاً (قیمت) ک جعی اولان (قیم) ه
یاه نسبت لاحق ایدمه میه جک اولسق، (قیمیه) دیه مسله (قیمت) ه
یاه نسبت کتیره رهک (قیمیه) دیک سلیقه مزنی نه قدر اوزر! بوله
زوراک شیی اولور؟ حاصلی: لسانزده جمعه نسبت جائزدر.

عربلر دخی (انصار) کی لفظ سندن مفردی اولیان جمع لره
یاه نسبت کتیریورلر. [۱۱]

(نساء، نسوان، نسوة) کلمه لرنک لفظندن مفردی اولدیغندن
نسبتده (نسوی) دییورلر. (اعرابی) ده بوقیلدندر.

نه حاجت! (المنتخب) ده (شهاب) ک (دره) شرحندن قلا
افاده بیورلدینی وجه ایله جمعه نسبت اولماق (بصریون) قولیدر.
(کوفیون) جمعه نسبتی تجویز ایتشدر. [۱۲] ذاتاً هج بریسی
تجویز ایتامش اولسهده بز تجویز ایتکه مجوزدر.

ینه (المنتخب) ده «عرب و ترک و کرد کی اخیال اسملرینه
لاحق اولان یاه نسبت، ذواته وحدتی افاده ایدر. بر آدمه عرب
یا خود ترک یا خود کرد دینه مز. بلکه آنلرک بری معنانه اولق
اوزره عربی و ترکی و کردی دینور». دینلیور.

بوسوز عثمانلیجه عاقد دکلدر، عربجه عاقددر.

واقعا عربیده حال اولهده، فقط ترکیهده «برعرب، برترک،
برکرد» دیک لازمدر. حتی «برعربی، برترکی، برکردی» دینله
میجه کی ادعا ایدلسه تصدیق ایتیه جک برترک بولماز دیه بیلیز.

[۱۰] (اخلاق، فضائل) کی.

[۱۱] (ابو ایوب انصاری) رضی الله عنه.

[۱۲] «علم مشهورک علمی اولان (فرائض) ددهخی (فرائضی) دینور.

فی الاصل زیاده معنایسته (فضل) ک جعی اولان (فضول) خیرسز ششیده
مفرد کی استعمال اولهرق علی لفظه منسوب اولوب مالا یعنی ایل اشتغال
ایدنه (فضولی) دینلدر. بیکی بیمن درزی بهده (فضولی) دینور. . . .
جوملکی به (قدوری) و سبزه جیه (خضری) و ککتابی به (کتبی)
وورکی به (فطاری) زیانزدر». (المنتخب)

تابوتدن بکا باقیوردك حزين حزين
ای نور چشم جان نیچون اولدك سفرکزين

یائمه آغلايور ایدی بی چاره مادرک
تمدید ایدرکن آهی دلسوز پیکرک

غرق ایلدکجه حزنه نکاهک نکاهی
تعقیب ایدردی کریه وفریاد آهی

تن بی مجال دردک ایله جان جریحه دار
ایتدم تباعد ایلهرک کریه زارزار

خیلی زمان اوحالی چالشم اونتغنه
بربشقه عشق ایله دل زاری آونتغنه

امکان مساعد اولدی تعدیل حسرته
هپ کوزلرک کورنمه در چشم حیرته

بردر هنوز منظره سی بنجه هر یرک
هر یرده ایلور نی تعقیب کوزلرک

باقم ایکی کوزم! ذکر اصحاب حسنه بن
تابوتدن بکا باقیورسین هنوز سن!

—||—

معلم ناجی

(۱). ماویان. شرکت مرتبه مطبعه سی — باپ عالی چاده سنه نومرو ۵۲



بزم فکرمنزه کوره کرک اسلوب عربی به، کرک اسلوب
فارسی به اویمان بر تعیر اسلوب عثمانی به موافق عد اولته بیایر،
فقط آتی موافق عد اتمک اقتداری بر (انجمن دانش) تقویض
ایدلیدر.

لسانزده فارسی یاه نسبت — متحرک اولسون، اولسون —
دائماً مخففاً قولانیایر. مثلاً (شرم) لفظک آخرینه بر یاه نسبت
کتیر بیایر، (شرمی) اولور. بونی غلص ایدین بر شاعر غزل
سویلرکن آخرینه برالف ندا کتیر، (شرمیا) در. یا (شرمی) ده
ساکن، (شرمیا) ده متحرکدر. حال بوکه ایکسندده مخففدر.

عربی یاه نسبت دخی ساکن اولدینی وقت تخفیف ایله او —
قونور. مثلاً «شو ذات، مکیدر. بو آهنگ، ملیدر.» دینایر، فقط
متحرک بولندینی زمان (محمديه، الهیون) کبی کلهرده وجوباً
تشدید ایله تلفظ اولنور. (دنیوی، اخروی) کبی کلهرده ایسه
— یرینه کوره — تخفیف و تشدید مجاز اولور. مثلاً (مثنوی)
مولانا، مولوی (دانا) دینله بیله جکی کبی (مثنوی مولانا، مولوی
دانا) دخی دینله بیایر.

آخرنده یاه نسبتدن غیری یاه مشدده بولنان کلهرده دخی
طبیعت کاه تشدید، کاه تخفیفی ترجیح ایدر. هر حالده مدار
ترجیح تلفظک سهولت وعدوبتیدر. مثلاً (سخنی مشهور) دیمک
(سخنی مشهور) دیمکن اولی کوریله بیایر. اما (صی عاقل)
دیمک البته (صی عاقل) دیمکه ترجیح اولنور. (نی محترم، علی
عالیقدر، ولی نعمت) کبی تعیرلرده ایسه تخفیف هیچ تجویز
اولناز. [۱]

(مابعدی وار)

— مستفیض —

— ۲۲۴ —

خیال مُعَقَّب [۲]

افسرده اولدینی تن کلبن طراوتک!
ایواه صولیدی رخ کلبرک صفوتک!

کوزلرک کشوده، طره پریشان، عذار زرد
باقدم دیدم: دریغ!... نی اولدیرر بودرد

[۱] یوقاریده سویلدنکن مکتب سلطانی درسنده ویرلن فکر بوراده
بردرجه به قدر تعدیل ایدلشد.

[۲] (شارل فوستر) (La morte) سرلوحه لی منظومه سنند
مقتبسدر.